

Plan

Plan för särskilt begåvade barn och elever i skola och förskola

Beslutad av: Barn- och utbildningsnämnden

Datum och paragraf: 2025-05-21, § 54

Dokumentansvarig: Andreas Widlund

Revisionsdatum: 260601

Dnr: 24BOU89

Innehåll

Mål.....	3
Syfte.....	3
Inledning.....	3
Vad är särskild begåvning?.....	3
Dubbelt exceptionell 2E-Twice exceptional.....	4
Det systematiska kvalitetsarbetet kring särskilt begåvade barn och elever.....	4
Arbetsgång.....	4
Reglering	5
Förskola	5
Skola	6
Indikatorer kopplat till mål	7
Implementeringsplan	7
Grundutbildning för all personal	7
Workshops i tvärgrupper	8
Vidareutbildning med fokus på undervisning av särskilt begåvade elever	8
Vidareutbildning av all personal kring 2E-elever.....	8
Länkar	8
Referenser	9
Referenser och material från samtal och media.....	10

Mål

- I förskola och skola sker identifiering av barn och elever med särskild begåvning tidigt i och under deras skolgång
- Undervisning av barn och elever karaktäriseras av differentiering och individualisering så att individers behov av stöd och utmaning möts/tillgodoses.
- Alla personal i förskola och skola har den kompetens som krävs för att nå ovan nämnda målsättningar.

Syfte

Syftet är att möta samt tillgodose behoven för målgruppen under hela den sammanhållna skoldagen och samtidigt förbättra för alla elever genom en hög kvalitet på förskolors och skolors arbete med ledning, stimulans och bemötande.

I förbättringsarbetet stödja pedagoger, skolledare, elevhälsa och övrig personal i kommunens förskolor och skolor i deras kunskapssökande, samverkan och strävan att lyckas.

För att möjliggöra detta behöver lokala rutiner och strukturer revideras i avsikt att underlätta för ovan nämnda syften samt befrämja samverkan mellan kommunens skolor.

Inledning

Läroplaner och skollag uttrycker tydligt hur varje barn och elev ska beredas möjlighet att utvecklas utifrån sina egna förutsättningar så långt som möjligt, utan jämförelse med andra i samma eller annan ålder.

Handlingsplanen beskriver vad forskningen säger om särskild begåvning. Följs av en sammanfattning av den reglering som styr förskolans och skolans uppdrag kring målgruppen. Därefter presenteras arbetsgången för det systematiska kvalitet rörande särskilt begåvade barn och elever. Målen som presenterats kopplas till framtagna indikatorer. Till sist beskrivs själva implementeringen.

För att stärka kompetensen hos personalen i Askersunds förskolor och skolor har vägledande material tagits fram, "Rutin och stöd för att möta barn och elever med särskild begåvning". Där fördjupas och breddas samtalet kring bemötande, utveckling och undervisning av särskilt begåvade barn och elever i syfte att stödja processen.

Vad är särskild begåvning?

Definitionen av särskild begåvning varierar mellan olika forskare och sakkunniga, vilket försvårar formuleringen till en entydig och precis definition. Ett sätt att beskriva vilka dessa barn och elever är har Roland S. Persson formulerat:

"Den är särbegåvad som förvånar dig vid upprepade tillfällen med sin osedvanliga förmåga på ett eller flera områden, både i skolan och i vardagslivet." (Persson, 2015, sid 4)

Om vi likställer begreppet prestation med begåvning och förmåga finns risken att vi gör tolkningar endast utifrån det som eleven faktiskt visar upp. Högpresterande elever är de som uppvisar goda studieresultat. Alla högpresterande är dock inte särskilt begåvade, och alla särskilt begåvade är inte högpresterande, men i vissa fall har de liknande behov gällande utmaningar i undervisningen. Skolverket menar att cirka 5 procent av befolkningen finns i gruppen särskilt begåvade.

Individer som är intellektuellt särskilt begåvade utmärker sig i förmågan att resonera nyanserat, tänka abstrakt och förstå komplexa idéer. De lär sig oftast snabbt, har ett gott minne och drar lärdom av

erfarenheter bortom det uppenbara. Detta kan också leda till att de utvecklas olika snabbt inom olika områden till exempel kognitivt, emotionellt, socialt och motoriskt och i otakt med sina jämnåriga. Särskilt begåvade elever kan således fungera väl i sin åldersadekvata klass i vissa ämnen men i andra kan hen vara både en och flera årskurser före sina jämnåriga (Rehn, 2021 s. 113).

Många särskilt begåvade elever försöker utveckla strategier för att passa in bland sina kamrater i skolan, vilket kan innebära att hålla tillbaka egna förmågor. Detta kan innebära påfrestningar som bidrar till psykisk ohälsa. Utbildning av personal kring dessa frågor måste således vara nyanserad och inte enbart fokusera på förmågor, potential och prestationer utan även på hur sociala svårigheter många i målgruppen upplever ska hanteras. För som Pia Rehn (2021) uttrycker det: *” Vi är inte vår begåvning vi är så mycket mer!”*

Dubbelt exceptionell 2E-Twice exceptional

Särskild begåvning är inte en diagnos. Komplexiteten gör att det kan vara svårt att upptäcka och förstå genom test och bedömningar (Sims, 2021). Det är även möjligt att ett barn både kan ha en funktionsnedsättning av något slag och samtidigt vara särskilt begåvad. Dessa elever kan benämnas med begreppet 2E-dubbelt exceptionella. Forskare ser en tendens att barn feldiagnostiseras på grund av bristande kunskap om särskild begåvning. Till exempel kan en särskilt begåvad individ, som är understimulerad och därför hyperaktiv, riskera att diagnostiseras med ADHD. Omvärlden riskerar att enbart bedöma dem utifrån sina bristande färdigheter och inte efter den begåvning som gömmer sig där bakom.

Det systematiska kvalitetsarbetet kring särskilt begåvade barn och elever

Arbetsgång

Arbetsgången utgår från Skolverkets stödmaterial kring särskilt begåvade elever. I skolornas befintliga rutiner uppmärksammas elever med särskilda behov. När elevhälsoteam, pedagoger, vårdnadshavare eller annan skolpersonal uppmärksammar att ett barn eller en elev har en högre kognitiv förmåga än förväntat för åldern, finns det behov av att komplettera undervisningen för att säkerställa att barnet och eleven erbjuds tillräckliga utmaningar. Dessa modifieringar av undervisningen gör lärare så fort ovan beskrivna uppmärksammas. Rektor kan även besluta om att en pedagogisk kartläggning behöver genomföras. När elevens behov har identifierats ses elevens anpassningar över av skolan tillsammans med elev och vårdnadshavare. I enlighet med skolornas rutiner utvärderas och uppdateras de anpassningar och åtgärder som eleven har kontinuerligt.

Reglering

Förskola

I läroplanen för förskolan Lpfö 18, avsnitt 1 ”Förskolans värdegrund och uppdrag”, framhålls att utbildning ska vara likvärdig och ta hänsyn till barns olika behov och förutsättningar samt vara anpassad för alla barn. Detta innebär att undervisningen ska utformas så att alla barn utvecklas så långt som möjligt.

Personalen i förskolan ska skapa lärandemiljöer där barnen ges möjlighet att utveckla tillit och självförtroende genom att bland annat uppmuntra barnens kreativitet och nyfikenhet. De ska därtill via omsorgen och genom lärandet i förskolan utveckla en positiv uppfattning om sig själva som skapande och lärande individer. Samarbete med hemmen är också en del i möjliggörandet av att barnen utvecklas fullt ut efter sina förutsättningar.

Genom rektors ledning och personalens arbete ska förskolan i enlighet med läroplanen främja barns utveckling och lärande. För att hög kvalitet ska upprätthållas krävs att rektor och all personal arbetar systematiskt med dokumentation, uppföljning och analys av verksamheten.

Länk: <https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan/laroplan-lpfo-18-for-forskolan>

Skola

I läroplanen för grundskolan, Lgr 22, avsnitt 1, ”Skolans värdegrund och uppdrag”, står det gällande grundläggande värden att skolan ska tillse att alla elever får möjlighet att finna sin unika egenart. Vidare att en likvärdig utbildning karaktäriseras av att undervisningen anpassats utefter varje elevs behov och förutsättningar. En god miljö är viktig för lärande och utveckling och en förutsättning för varje elevs rätt att få utvecklas, ta sig an utmaningar och övervinna svårigheter.

Länk: <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr22-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet>

Enligt Skollag (2010:800) och Skolförordning (2011:185) ska utbildningen ta hänsyn till barn och elevers olika behov. De ska på så sätt ges möjlighet att utifrån sina egna förutsättningar utvecklas så långt som möjligt. Således ska elever som lätt når lärandemålen stödjas för att nå nästa steg i sin utveckling. Det kan tex innebära att rektor beslutar om att en elev i grundskolan flyttas till en högre årskurs med vårdnadshavarens medgivande. Elever kan även börja på ett nationellt gymnasieprogram innan den har ”åldern inne”.

Länk: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/#K2

Länk: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skolforordning-2011185_sfs-2011-185/

Indikatorer kopplat till mål

Mål	Indikatorer
<ul style="list-style-type: none"> - I förskola och skola sker identifiering av barn och elever med särskild begåvning tidigt i och under deras skolgång	<ul style="list-style-type: none"> - Antal barn eller elever med anpassningar rörande SB i förskola, lågstadiet, mellanstadiet och högstadiet. - Samarbetsformer mellan lärare och elevhälsa finns och är fungerande på alla skolenheter

<ul style="list-style-type: none"> - Undervisning av barn och elever karaktäriseras av differentiering och individualisering så att individers behov av stöd och utmaning möts/tillgodoses.	<ul style="list-style-type: none"> - Förskolan respektive skolan beskriver hur de planerar undervisningen utifrån barns olika behov av stimulans. - I förekommande fall, i vilken utsträckning undervisningen planerats för att möta barn/elever med SB. - Undervisningsgrupper (Berikningsgrupper) riktade mot särskilt begåvade finns i verksamheten. - Antalet elever som accelererats i skolorganisationen.
<ul style="list-style-type: none"> - Alla personal i förskola och skola har den kompetens som krävs för att nå ovan nämnda målsättningar.	<ul style="list-style-type: none"> - Andel av personalen i förskola och skola som deltagit på två eller flera utbildningsinsatser rörande särskilt begåvade barn och elever.

Implementeringsplan

Nedan presenteras de aktiviteter som utgör grunden för processen att i kommunens förskolor och skolor öka kunskapen om och förmågan till att möta och utveckla alla elever men med ett extra fokus på de särskilt begåvade barnen och eleverna. Utöver det beskrivna behöver ett pågående samtal kring dessa elevers skolsituation ständigt finnas på varje enhet. Tidsplan för detta arbete kommer att fastställas under 2025 i samverkan med personalen i vår organisation. Väntat tidsomfång för att alla aktiviteter ska vara genomförda är 2–3 läsår. På årsbasis ska indikatorerna användas för att följa och modifiera implementeringen mot uppsatta mål.

I samband med att utbildningen av förskolans och skolans personal börjar planeras för en offentlig föreläsning kring särskilt begåvade barn och ungdomar. Syfte är dels att höja föräldrars och allmänhetens kunskap dels att visa på vad som är på gång i vår organisation.

Grundutbildning för all personal

Här kommer inspelat utbildningsmaterial (av forskare) kombinerat med gruppsamtal användas och även föreläsningar med undertecknad och inbjuden föreläsare från mensa gcp, gifted-children-program. Detta i syfte att ge en introduktion till vad särskild begåvning är, exempel på vanliga kännetecken samt hur man som förskola eller skola kan bemöta dessa barn och elever.

Förskola

Föreläsning riktad mot förskolan med forskare via länk där även personalen i fritidshem deltar. Kombinerat med läsning av utdrag ur litteratur samt samtal på respektive enheter i syfte att öka den kollektiva kunskapen och ta fram förbättrade arbetssätt och arbetsformer.

Skola

Grundläggande föreläsning med forskare eller utvecklingsledare i förvaltningen om elever med särskild begåvning där målet är att skapa förståelse för vad särskild begåvning är, hur man identifierar dessa elever och vilka pedagogiska verktyg som finns.

Inköp av lärpocket *Elever med särskild begåvning* (Pettersson, 2017) till alla lärare i grundskolan alternativt till all personal. Boken är lättläst, informativ och ett bra första steg mot ökad kunskap och förståelse. Kan användas som komplement till andra aktiviteter som föreslås men även som underlag för samtal.

Arbete lokalt på respektive enhet med Skolverkets material till stöd och inspiration för att utveckla arbetet med särskilt begåvade elever.

Workshops i tvärgrupper

Är särskilt menade att användas i tvärgrupper där medarbetare från alla skolans personalgrupper ska mötas. Dessa är lärare, EHT-personal, personal i fritidshem, rektorer och annan skolpersonal. Här används diverse inspelat material som utbildningsradion och Skolverket med flera utarbetat, tex Skolverkets material till stöd och inspiration för att utveckla arbetet med särskilt begåvade elever.

Vidareutbildning med fokus på undervisning av särskilt begåvade elever

Skolverkets material till stöd och inspiration för att utveckla arbetet med särskilt begåvade elever.

Vidareutbildning av all personal kring 2E-elever

Föreläsning för all personal kring begreppet 2E. Här fördjupas även förståelsen för hur vi möter barn och elever med ADHD och autism. Kombinerar med samtal i arbetslagen kring det som presenteras.

Länkar

Intresseorganisationer och träffpunkter:

Mensas program för särskilt begåvade barn <https://www.mensa.se/gcp/gifted-children-program-gcp-r3/>

Särskilt begåvade barn. Information till föräldrar, lärare och psykologer m.fl. [ng.](https://www.mensa.se/sarskiltbegavade-barn/)

<https://www.mensa.se/sarskiltbegavade-barn/>

http://www.begavadebarn.nu/uploads/6/9/9/6/6996440/informationsmaterial_3sid.pdf.

Referenser

Ekesryd Nordström, M. (2024). Swedish parents' descriptions of giftedness and experiences of home-school collaboration. *Roeper Review*. Epub ahead of print. <https://doi.org/10.1080/02783193.2024.2420369>

Grosin, L. (2003). Forskningen om framgångsrika skolor som grund för skolutveckling. I G. Berg & H.-Å. Scherp (Red.), *Skolutvecklingens många ansikten* (s 137–177). (Myndigheten för Skolutveckling: Forskning i fokus, nr 15). Liber.

Kreger Silverman, L. (2016). *Särskilt begåvade barn*. Natur & Kultur.

Liljedahl, M. (2017). *Särskilt begåvade barn: Pedagogens utmaning och möjlighet*. Gothia Kompetens AB.

Liljedahl, M. (2018). *Särskilt begåvade barn: Förskolans utmaning och möjlighet*. Gothia Kompetens AB.

Marker, C.J. (1977). *Providing programs for the gifted handicapped*. Reston, VA: Council for Exceptional Children.

Rehn, P. (2021). *När det enkla ändå blir svårt: Särskilt begåvade elever med adhd och autism*. Studentlitteratur AB.

Persson, R. S. (1997). *Annorlunda land. Särbegåvnings psykologi*. Almqvist & Wiksell.

Persson, R. S. (2010). Experiences of intellectually gifted students in an egalitarian and inclusive educational system: A survey study. *Journal for the Education of the Gifted*, 33(4), 536–569.

Persson, S. R. (2015). *Tre korta texter om att förstå särskilt begåvade barn i den svenska skolan*. Hämtad från <http://www.divaportal.org/smash/get/diva2:800406/FULLTEXT01.pdf>

Pettersson, E. (2017). *Elever med särskild begåvning*. Natur & Kultur.

Pettersson, E., & Wistedt, I. (2013). *Barns matematiska förmågor-och hur de kan utvecklas*. Lund: Studentlitteratur.

Reis, S. M. & McCoach, D. B. (2000). The underachievement of gifted students: What do we know and where do we go? *Gifted Child Quarterly*, 44, 152–170.

Rodriguez Milovic, P. (2021). Förutsättningar för ett gott bemötande och en bättre lärmiljö. C, Sims (Red.), *Särskild begåvning i praktik och forskning* (1 uppl., ss. 25–40). Studentlitteratur.

Siegle, D. & McCoach, D. B. (2001). Promoting a positive achievement attitude with gifted and talented students. *The social and emotional development of gifted children: What do we know?* Prufrock Press.

Sims, C. (2021). Begreppet särskild begåvning. C, Sims (Red.), *Särskild begåvning i praktik och forskning* (1 uppl., ss. 25–40). Studentlitteratur.

SFS 2024:1075. Skollag (2010:800). Utbildningsdepartementet.

Länk: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/#K2

SFS 2024:679. Skolförordning (2011:185). Utbildningsdepartementet.

Länk: https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skolforordning-2011185_sfs-2011-185/

Skolverket. (2014). *Övergångar inom och mellan skolor och skolformer: Hur övergångar kan främja en kontinuitet i skolgången från förskolan till gymnasieskolan*. Skolverket.

Skolverket. (2017). Allmänna råd om måluppfyllelse I förskolan. Allmänna råd om måluppfyllelse i förskolan. Skolverket

Skolverket. (2018). Förskolans läroplan, Lpfö 19, gäller sedan den 1 juli 2019

<https://www.skolverket.se/undervisning/forskolan/laroplan-for-forskolan>

Skolverket. (2022). *Läroplan för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet, Lgr 22*. Skolverket.

Skolverkets stödmaterial samt matriser för skolutvecklingsarbete:

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sarskilt-begavade-elever>

Tomlinson, C. A. (2001). *How to Differentiate Instruction in Mixed-Ability Classrooms*. Pearson Education.

Referenser och material från samtal och media

Pod-avsnitt med Pia Rehn Bergander SPSM: <http://exist.libsyn.com/103-srskilt-begavade-elever-en-dold-resurs-pia-rehn-bergander-spsm>

Skolverket. Särskilt begåvade elever - alla har rätt till utmaningar
www.youtube.com/watch?v=SujPbq1mfOY

Region Värmland. Särskilt begåvade elever. Elisabet Mellroth

https://www.youtube.com/watch?v=xQeuHg_7fOY

<https://www.svtplay.se/video/ja4gdGZ/begavningens-baksida?video=visa>

<https://mensa.se/gcp-gifted-children-program/>

Vetenskapslunch: Särskild begåvning i förskola och skola (umu.se)

<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/sarskilt-begavade-elever>

<https://mensa.se/sarskiltbegavade-barn/>

Malin Ekesryd Nordström, Lektor vid Umeå universitet, samtal via Teams